

Marlena Gołębiowska, Łukasz Lewkowicz

Słowacja: pandemia zwiększyła ubóstwo i zachwiała polityczną stabilność

Podczas gdy większość państw Europy Środkowej nawet w trudnym czasie pandemii COVID-19 skutecznie zwalczała ubóstwo i wykluczenie społeczne, na Słowacji problem ten się pogłębił. Równocześnie był to burzliwy okres w słowackiej polityce, z wyraźnym spadkiem poparcia dla rządu.

Ubóstwo w czasie pandemii. We wrześniu Eurostat opublikował nowe dane w zakresie ubóstwa¹. Objęły one swoim zakresem dwa pandemiczne lata – 2020 i 2021. Okazuje się, że w państwach UE liczba mieszkańców zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym w tym czasie wyraźnie się zwiększyła. Mowa o osobach z dochodami poniżej progu ubóstwa, które nie są w stanie zaspokoić podstawowych potrzeb materialnych, a także żyjących w gospodarstwach domowych o bardzo niskiej intensywności pracy (zgodnie z wykorzystywanym w UE wskaźnikiem AROPE – *at risk of poverty and social exclusion*). O ile jeszcze w 2019 r. w UE było 92,2 mln takich osób, o tyle w 2021 r. – już 95,4 mln. Wzrost ten nie był jednak równomierny. Co więcej, w wielu unijnych gospodarkach obserwowano odwrotny trend. Tak też było w państwach członkowskich z regionu Europy Środkowej. W ich przypadku liczba ta zmniejszyła się w tym okresie z 22,3 mln osób do 21,1 mln osób².

Skalę ubóstwa i wykluczenia społecznego udało się zmniejszyć niemal we wszystkich państwach regionu środkowoeuropejskiego: w Rumunii z poziomu 36,3% w 2019 r. do 34,4% w 2021 r. (o 486 tys.), w Bułgarii z 33,2% do 31,7% (o 134 tys.), na Łotwie z 26,7% do 26,1% (o 18 tys.), na Litwie z 25,5% do 23,4% (o 54 tys.), w Estonii z 23,7% do 22,2% (o 18 tys.), na Węgrzech z 20% do 19,4% (o 59 tys.), w Polsce z 17,9% do 16,8% (o 286 tys.), w Słowenii z 13,7% do 13,2% (o 4 tys.) i w Czechach z 12,1% do 10,7% (o 141 tys.). Wyjątkowym przypadkiem jest Chorwacja, w której liczba osób się zmniejszyła (o 24 tys.), ale odsetek – ze względu na zmiany demograficzne – nieznacznie wzrósł z 20,8% do 20,9%.

Jedynym państwem, w którym ten problem się nasilił, była Słowacja – odsetek osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym wzrósł z 14,9% do 15,6% (o 44 tys. osób). Problem ten na Słowacji jest w pewnym stopniu pokłosiem wolnego tempa wzrostu zarobków w analizowanym okresie. To bowiem na ich podstawie – zgodnie z metodologią AROPE – wylicza się próg ubóstwa dochodowego, który jest jedną ze składowych tego wskaźnika. Próg ten ustalany jest na poziomie 60% mediany zarobków w danym państwie. Ustalona w ten sposób granica ubóstwa dochodowego samotnej osoby na Słowacji w ciągu dwóch lat 2019-2021 wzrosła o zaledwie 4% do poziomu 5084 euro dochodu rocznie. Dla porównania – w pozostałych państwach Europy Środkowej były to wzrosty: na Litwie o 27% (do poziomu 5801 euro), w Rumunii o 25% (2899 euro), w Bułgarii o 22% (3094 euro), w Polsce o 16% (4997 euro), na Łotwie o 15% (5662 euro), na Węgrzech o 13% (3968), w Chorwacji, Estonii i Słowenii o 10% (odpowiednio 9249 euro, 7574 euro i 4837 euro), w Czechach o 6% (6375 euro).

Polityczna niestabilność w pandemii. Pandemia COVID-19 nie tylko wepchnęła tysiące Słowaków w ubóstwo, ale także rozpoczęła trudny okres w słowackiej polityce. Jej początek zbiegł się w czasie ze zmianą koalicji rządzącej, do czego doszło w wyniku wyborów parlamentarnych z 29 lutego 2020 r. (zaledwie na 6 dni przed wykryciem pierwszego przypadku zakażenia koronawirusem na Słowacji). Rząd zdominowany przez socjaldemokratów został po 12 latach zastąpiony przez koalicję partii centroprawicowych. Zaprzysiężenie nowego gabinetu z premierem Igorem Matovičem (OĽaNO) na czele miało miejsce 21 marca 2020 r. Partie koalicyjne uzyskały wtedy

¹ Dane zostały opublikowane 14 września 2022 r., źródło:

https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ILC_PEPS01N_custom_3337149/bookmark/table?lang=en&bookmarkId=0460cf2c-6a09-4773-be7a-db0513f4db8b.

² Dane dla Europy Środkowej dotyczą UE-11, tj. państw przyjętych do UE po 2004 r., z wyłączeniem Cypru i Malty (Bułgaria, Chorwacja, Czechy, Estonia, Litwa, Łotwa, Polska, Rumunia, Słowacja, Słowenia, Węgry).

większość konstytucyjną w parlamencie (95 na 150 posłów), a w kwietniu 2020 r. rząd cieszył się zaufaniem aż 47% społeczeństwa.

Jednak już w pierwszej fazie pandemii pojawiała się krytyka obostrzeń wprowadzanych przez rządzących. Znaczna część niezadowolenia społecznego wynikała z chaotycznych posunięć władz, częstych zmian uchwalanych regulacji, długości restrykcji związanych z pandemią oraz braku konsultacji społecznych. Obawiano się także ograniczeń wolności osobistej, problemów z edukacją i rosnącego bezrobocia. Urzędujący premier Matovič był krytykowany m.in. przez byłego premiera Petera Pellegriniego (Smer-SD, potem Hlas-SD) za chaotyczny charakter posunięć rządu w walce z pandemią. Pellegrini przestrzegał również przed zbliżającą się „pandemią bezrobocia” i – jak się okazało słusznie – wzrostem ubóstwa społeczeństwa. Nawet ówczesny wicepremier i minister gospodarki Richard Sulík (SaS) wypowiadał się negatywnie o zbyt daleko idących decyzjach Matoviča, ze względu na ich negatywne konsekwencje dla gospodarki.

Na początku 2021 r., zaledwie rok po inauguracji nowego gabinetu, doszło do poważnego sporu w koalicji rządowej, który był spowodowany niekonsultowaną decyzją premiera Igora Matoviča i ministra zdrowia Marka Krajčieho (OĽaNO) o zakupie rosyjskiej szczepionki Sputnik V. Konflikt w koalicji wzmocniły nieprzemysłane, żartobliwe słowa ówczesnego premiera pod adresem Ukrainy. W wywiadzie radiowym Matovič powiedział, że za dostawę szczepionek obiecał Rosji ukraińskie Zakarpacie. W rezultacie zrezygnował z funkcji szefa rządu, a 1 kwietnia 2021 r. jego stanowisko objął Eduard Heger (OĽaNO), dotychczasowy minister finansów. Zmiana ta nie zakończyła jednak konfliktów między przedstawicielami koalicji rządowej. Spory, do jakich dochodziło między nimi, m.in. na tle strategii walki z pandemią, skutkowały wzrostem podziałów w społeczeństwie słowackim. Prowadziły także do spadku poparcia dla ugrupowań współpracujących i zarazem do wzrostu notowań opozycji w badaniach opinii publicznej. W sondażach najsilniejszą partią stał się opozycyjny Hlas-SD, którego poparcie w październiku 2021 r. mieściło się w przedziale 17-20%. Jednocześnie w latach 2020-2021 poparcie dla realizowanych przez rząd strategii walki z pandemią wynosiło średnio zaledwie 10-12%.

Rosnące niezadowolenie z działań rządu wykorzystały partie opozycyjne do mobilizacji swojego elektoratu w celu przeprowadzenia referendum dotyczącego przedterminowych wyborów. Jego inicjatorem była partia Smer-SD. W grudniu 2020 r. chęć poparcia tej inicjatywy wyraziło 53,5% obywateli, a petycję podpisało ponad 600 tys. osób. Jednak w lipcu 2021 r. Sąd Konstytucyjny odrzucił wniosek jako niekonstytucyjny, w wyniku czego prezydent Zuzana Čaputová odmówiła rozpisania referendum. W latach 2020-2021 w Bratysławie i innych słowackich miastach wielokrotnie dochodziło do protestów wobec polityki pandemicznej rządu i programu powszechnych szczepień. Ich głównymi inicjatorami były często opozycyjne partie Smer-SD i ĽSNS.

Wnioski

- Prognozy wskazywały, że kryzys wywołany pandemią COVID-19 spowoduje wzrost ubóstwa w Unii Europejskiej. Przewidywano równocześnie, że może on być wyższy w państwach członkowskich z regionu Europy Południowej, niż z Północnej i Środkowej ([„Komentarze IEŚ”, nr 345 \(42/2021\)](#)). W pewnym stopniu te przewidywania okazały się trafne. W UE nastąpił bowiem znaczący wzrost liczby osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym. Równocześnie jednak wzrost ten nie dotyczył większości państw Europy Środkowej. Jedynym państwem z tego regionu, w którym problem ubóstwa pogłębił się w ciągu pierwszych dwóch lat od wybuchu pandemii, była Słowacja.
- Podczas pierwszej fali pandemii COVID-19, wiosną 2020 r., Słowacja znalazła się wśród państw, które uznano za przykład sukcesu ze względu na bardzo niską liczbę zakażonych osób. Jednak w przypadku kolejnych fal sytuacja była już inna – wówczas należała ona do państw o najwyższej liczbie zachorowań na ogólną liczbę ludności. Równocześnie w czasie pierwszej fali zarządzanie pandemią było przedmiotem szerokiego konsensusu na poziomie większości sił politycznych i, poza kilkoma wyjątkami, kwestia ta nie była przedmiotem wewnętrznego konfliktu politycznego ani społecznego. Jednak kilka miesięcy później jej rozwiązanie stało się przedmiotem sporów nie tylko między opozycją a koalicją, ale także w ramach koalicji rządzącej.

- Należy mieć jednak na uwadze, że przedstawiane dane dotyczące ubóstwa nie odnoszą się do 2022 r., w którym nastąpiło znaczące pogorszenie się koniunktury, w tym wzrost inflacji powstałej w wyniku kumulacji kryzysu pandemicznego oraz energetycznego wywołanego agresją Rosji na Ukrainę. Tym samym dane w kolejnych latach mogą przynieść gorsze odczyty zarówno dla samej Słowacji, jak i innych państw Europy Środkowej oraz całej UE.